

Modernizacja Centralnej Biblioteki Statystycznej

W końcu czerwca 2015 r. w Centralnej Bibliotece Statystycznej im. Stefana Szulca (CBS) zakończono trwające kilka miesięcy prace modernizacyjne prowadzone w ramach projektu „System Informacyjny Statystyki Publicznej-2” (SISP-2). Celem dokonanych zmian było zwiększenie dostępności zasobów i usług informacyjnych świadczonych użytkownikom. Ma to ogromne znaczenie dla całej statystyki publicznej, ponieważ CBS pełni funkcję głównej biblioteki kraju w zakresie: statystyki, demografii, techniki statystycznej i dziedzin pokrewnych. Od roku 1998 CBS należy do bibliotek tworzących Narodowy Zasób Biblioteczny, a jej księgozbiór główny (liczący ok. 500 tys. woluminów) jest najstarszą i największą tego typu specjalistyczną kolekcją w Polsce i drugą co do wielkości w Europie¹.

Czytelnia CBS po modernizacji w 2015 r.

Na cele modernizacji zakupiono sprzęt potrzebny do budowy statystycznej biblioteki cyfrowej i przechowywania zdigitalizowanych zasobów bibliotecznych. Pozyskano również nowy wydajny serwer biblioteczny, obszerną macierz dyskową, skaner dziełowy do digitalizacji zbiorów oraz nowe komputery dla czytelników.

¹ Łazowska B. (2009), *90 lat Biblioteki GUS w służbie statystyki polskiej — misja, ludzie, zadania*, CBS, Warszawa.

CBS zyskała nową witrynę internetową (<http://cbs.stat.gov.pl>). Jest ona zdecydowanie nowocześniejsza od poprzedniej, a przede wszystkim kompatybilna ze stronami internetowymi GUS, US-ów i jednostek podporządkowanych prezesowi GUS, czyli Zakładowi Wydawnictw Statystycznych, Centrum Informatyki Statystycznej i Centrum Badań i Edukacji Statystycznej w Jachrance. Na stronie internetowej CBS udostępniane są: zintegrowany katalog biblioteczny w systemie ALEPH 500 (w najnowszej wersji 22) prowadzony od 1996 r., zeskanowane katalogi tradycyjne, katalogi kartkowe ze zbiorami bibliotecznymi gromadzonymi w latach 1918—1995, baza biblioteki cyfrowej CBS, baza OECDiLibrary, comiesięcznie aktualizowany „Biuletyn Nabytków” oraz wiadomości bieżące, informacje ogólne o zbiorach i prowadzonym przez Bibliotekę Ogólnopolskim Konkursie Statystycznym, a także wszelkie niezbędne dla użytkowników informacje prawne w zakładce Biuletynu Informacji Publicznej².

ROZBUDOWA STATYSTYCZNEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Aby rozbudować istniejącą od 2009 r. bibliotekę cyfrową, przeprowadzono masową digitalizację zbiorów będących częścią Narodowego Zasobu Bibliotecznego. W ramach projektu w zewnętrznych pracowniach digitalizacyjnych zeskanowano 419 woluminów o łącznej objętości ponad 60 tys. stron, tworząc ich wersje cyfrowe w formatach pdf i tiff. Poza tym zakupiono wysokiej jakości skaner dziełowy i w nowopowstałej pracowni skanowania zbiorów CBS zdigitalizowano 351 woluminów o łącznej objętości ponad 120 tys. stron. Łącznie zdigitalizowano 770 obiektów z Narodowego Zasobu Bibliotecznego liczących ponad 180 tys. stron. Powstały kopie szczególnie cennych publikacji statystycznych i kartograficznych, głównie z okresu zaborów i dwudziestolecia międzywojennego. Należą do nich zwłaszcza unikalne materiały statystyczne guberni Królestwa Polskiego z lat 1880—1912 (tzw. obzory), wszystkie publikacje GUS z lat 1918—1939 i varsawiana statystyczne z przełomu XIX i XX w. Obecnie w bibliotece cyfrowej CBS znajduje się ponad 1900 woluminów cennych zbiorów, zdigitalizowanych i udostępnianych w formie cyfrowej wszystkim użytkownikom nie tylko poprzez stronę domową CBS w Internecie (<http://cbs.stat.gov.pl>), ale także w serwisie Federacji Bibliotek Cyfrowych. Serwis ten ułatwia wymianę informacji i dostęp do zbiorów e-bibliotek tworzonych przez instytucje naukowe i publiczne z całego kraju. Ponadto dane przekazywane są do podobnych serwisów międzynarodowych, m.in. do cyfrowej biblioteki Europeana, dzięki czemu łatwiejszy dostęp do zasobów zyskali również czytelnicy zagraniczni.

W ramach zamówionej w projekcie SISP-2 usługi dostępu biblioteki cyfrowej CBS do Federacji Bibliotek Cyfrowych przekonwertowano obiekty naszej biblioteki z systemu ALEPH moduł ADAM do systemu dLibra, w którym pracuje ser-

² Łazowska B. (2013), *Zadania Centralnej Biblioteki Statystycznej im. Stefana Szulca w zakresie budowy społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Biblioteka. Książka. Informacja. Internet*, Lublin, s. 187—196.

wis Federacji Bibliotek Cyfrowych. Gwarancję tej usługi wykupiono na 9 lat. Prace te znacznie poszerzyły dostępność naszych zbiorów w Internecie. Dotychczas bowiem były one udostępniane jedynie na stronie domowej CBS oraz w serwisie Mazowieckiej Biblioteki Cyfrowej (na mocy umowy z 2009 r. zawartej z Biblioteką Główną m.st. Warszawy budującą Mazowiecką Bibliotekę Cyfrową).

Dzięki rozbudowie i unowocześnieniu biblioteki cyfrowej w 2015 r. zanotowaliśmy 368284 wejścia do serwisu internetowego, czyli trzykrotnie więcej niż w roku 2014. Ponadto prawie 21 tys. użytkowników pobrało materiały ze strony biblioteki cyfrowej CBS.

Użytkownicy korzystają z kilku grup zdigitalizowanych zbiorów, w tym przede wszystkim:

- a) z XIX-wiecznych cimełiów statystycznych, takich jak: *O statystyce Polski* Stanisława Staszica (1809), *Statystyka guberni podolskiej* Wawrzyńca Marczyńskiego (1820), wielotomowe rosyjskie serie wydawnicze odnoszące się do Królestwa Polskiego, m.in. *Statistika Rossijskoj Imperii*, *Trudy Warszawskiego Statystycznego Komiteta*, *Obzory guberni*, *Roczniki Statystyki Galicji* (1886—1897);
- b) ze wszystkich roczników statystycznych GUS z okresu dwudziestolecia międzywojennego;
- c) z wybranych unikalnych wydawnictw statystycznych wydawanych przez GUS do użytku służbowego i publikacji poufnych;
- d) z roczników regionalnych wydawanych przez urzędy statystyczne;
- e) z *Bibliografii Wydawnictw GUS* za lata 1918—2010.

CBS od 2004 r. uczestniczy we wdrażaniu projektu „Europejskiej Biblioteki Cyfrowej”, digitalizując najcenniejsze, liczące ok. 3 tys. woluminów zbiory XIX-wieczne i z początku XX w. z zakresu statystyki i demografii, które mają charakter unikalny i częstokroć znajdują się jedynie w naszych zbiorach³. Dzięki projektowi SISP-2 prace te wykonano w znacznym stopniu w 2015 r. Możemy teraz myśleć o nowych projektach, takich jak tworzenie wirtualnych wystaw bibliotecznych oraz digitalizacji wszystkich statystycznych roczników regionalnych.

MODERNIZACJA CZYTELNI I MAGAZYNÓW BIBLIOTECZNYCH

Podczas realizacji SISP-2 dokonano także modernizacji i wymiany wyposażenia pomieszczeń CBS, zwiększając komfort i poszerzając możliwości wolnego dostępu do publikacji w wersji drukowanej oraz cyfrowej. Przeprowadzony został remont generalny czytelnii i magazynów. Prace w czytelnii objęły m.in.: malowanie i tapetowanie ścian, wymianę drzwi, położenie nowej wykładziny podłogowej, modernizację oświetlenia i instalację systemu ogrzewania podłogowego.

³ Łazowska B. (2011), *Biblioteka Cyfrowa w Centralnej Bibliotece Statystycznej: wczoraj, dziś i jutro*, [w:] *Ochrona Narodowego Zasobu Bibliotecznego: Digitalizacja i ...co dalej?*, Materiały pokonferencyjne pod redakcją merytoryczną Beaty Czekaj-Wisniewskiej, CBS, Warszawa, s. 45—55.

W magazynach zbiorów zamontowano nowe regały statyczne i przesuwne, służące przechowywaniu i udostępnianiu księgozbioru, w tym specjalistyczne regały dla zbiorów elektronicznych i cztery stanowiska pracy ze zbiorami na zasadach wolnego dostępu. Zamontowane regały przesuwne i statyczne spełniają nie tylko normy bhp i ppoż., ale najwyższe standardy ISO, ze względu na przechowywany na nich Narodowy Zasób Biblioteczny. Pozwalają one na komfortowe przechowywanie zbiorów zwartych, ciągłych i elektronicznych dla zasobu liczącego prawie 12400 m.b. Jednocześnie zarówno w czytelnicy, jak w magazynach wymieniono oprawy oświetleniowe na oprawy LED, a grzejniki żeliwne na termostatyczne, co zapewniło komfort pracy bibliotekarzom i użytkownikom.

Na nowo zaprojektowano i zmieniono wystrój czytelnicy, zapewniając większą ergonomię. Zakupiono meble: szafki, regały do przechowywania i prezentacji zbiorów, stoliki i siedziska dla czytelników oraz ładę biblioteczną. Przy ich wykorzystaniu wydzielono przestrzeń funkcjonalne miejsca do pracy z różnymi rodzajami dokumentów: strefa czasopism dostępnych bezpośrednio w czytelnicy, stoły do pracy z wydawnictwami wielkoformatowymi, miejsce dostępu do spisów powszechnych, a także, w centralnej części sali, stoliki do pracy z publikacjami dostępnymi w czytelnicy CBS lub zamawianymi z magazynu. Powstała również przestrzeń pracy z dokumentami cyfrowymi.

Wydzielona w czytelnicy CBS strefa pracy z czasopismami.

W sali zainstalowano 12 stanowisk komputerowych, by umożliwić dostęp do sieciowych zasobów i usług statystyki oraz zbiorów biblioteki, w tym umieszczonych na stronie internetowej biblioteki cyfrowej i bazy danych OECDiLibra-

ry. Zakupiono także ekran i projektor umożliwiające przeprowadzanie prezentacji komputerowych. W czytelni dostępna jest bezpłatna strefa WiFi dla wszystkich użytkowników oraz możliwość pracy z własnym sprzętem elektronicznym (np. z laptopami czy urządzeniami mobilnymi). Czytelnia udostępnia obecnie 50 miejsc do pracy dla czytelników i 3 dla bibliotekarzy. Cichą, komfortową pracę zapewnia mocna, odporna na ścieranie i wyciszająca wykładzina podłogowa.

EFEKTY PRAC MODERNIZACYJNYCH

Prace mające na celu zwiększenie dostępności zbiorów dla czytelników odwiedzających CBS lub korzystających z możliwości dostępu przez Internet przynoszą już wymierne efekty. Znaczna część użytkowników może korzystać ze zdigitalizowanych zbiorów on-line oraz zamawiać skany i fotokopie przez Internet. Umożliwiamy też szersze wykonywanie kwerend on-line i typowanie przez użytkowników zbiorów do digitalizacji. Przykładowo, na zamówienie redakcji „Wiadomości Statystycznych” zdigitalizowaliśmy numery tego czasopisma poczynając od 2004 r. Tym samym użytkownicy portalu informacyjnego GUS mogą korzystać zdalnie z ostatnich 12 roczników tego periodyku. Podobnie, na zamówienie Polskiego Towarzystwa Informatycznego zdigitalizowaliśmy były poufne, unikalne raporty GUS dotyczące stanu prac ośrodków informatycznych w Polsce w latach 70. i 80. XX w., udostępniając je w bibliotece cyfrowej CBS.

Dużą popularnością w czytelni cieszą się dwa wydzielone stanowiska komputerowe z bazami komputerowymi ze spisów powszechnych GUS oraz stanowiska z tzw. wolnym dostępem do zbiorów w magazynach bibliotecznych.

Nasi użytkownicy mogą też korzystać — zarówno w czytelni, jak i na wszystkich stanowiskach komputerowych w gmachu GUS — z prenumerowanych przez CBS baz OECD, zawierających kilkadziesiąt tysięcy dokumentów bieżących i retrospektywnych. Bazy te są dostępne na stronie domowej CBS, jak i w portalu intranetowym GUS.

Dzięki tym zmianom CBS stała się znaczącym ośrodkiem informacji, dobrze współpracującym zarówno z Centrum Informatyki Statystycznej GUS, jak i z regionalnymi ośrodkami informacji w urzędach statystycznych 16 województw oraz z Centrum Badań i Edukacji Statystycznej w Jachrance.

Dzięki SISP-2 ułatwiono użytkownikom korzystanie z zasobów informacyjnych statystyki publicznej, zawartych w wydawnictwach GUS i 16 urzędów statystycznych (roczniki statystyczne, analizy, monografie, publikacje źródłowe, czasopisma branżowe), będących w zbiorach bibliotecznych. Umożliwiono szersze udostępnianie zbiorów on-line (budowa statystycznej biblioteki cyfrowej we współpracy z ogólnopolską Federacją Bibliotek Cyfrowych i za jej pośrednictwem z Europeana), a także łatwiejsze korzystanie w czytelni z zasobów CBS na skutek budowy informatorium elektronicznego z dostępem do polskich i międzynarodowych internetowych baz statystycznych.

ZAMIERZENIA CBS NA NAJBLIŻSZE LATA

Będziemy nadal wdrażać nowe technologie informacyjne, po to by każdy użytkownik mógł szybciej i efektywniej — na miejscu w czytelni, w lektorium informatycznym lub on-line — uzyskać interesujący go zbiór informacji statystycznych, demograficznych i pochodnych, będących w zasobach naszej biblioteki, bibliotek pozostałych jednostek organizacyjnych statystyki publicznej lub bibliotek współpracujących, bez względu na formę — tradycyjną (wersje print) czy elektroniczną (dostęp do baz on-line, CD-romów, DVD itp.).

Planując rozwój biblioteki cyfrowej przewidujemy:

- zdigitalizowanie całego Narodowego Zasobu Bibliotecznego z naszych zbiorów, liczącego ok. 12 tys. woluminów,
- zeskanowanie wszystkich roczników statystycznych GUS i urzędów statystycznych niedostępnych dotychczas w wersji elektronicznej (tj. głównie za lata 1974—2002),
- udostępnienie wszystkich bibliografii wydawnictw GUS i bibliografii tematycznych w formie baz internetowych,
- skatalogowanie w systemie ALEPH 500 i udostępnienie w Internecie wszystkich zbiorów dostępnych w katalogach tradycyjnych (sprzed 1996 r.),
- zamieszczanie w bibliotece cyfrowej internetowych wersji wystaw czasowych i stałych opracowywanych w Bibliotece⁴.

Zamierzamy również zmienić formułę, organizowanego od 1968 r. przez CBS, Ogólnopolskiego Konkursu Statystycznego dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych⁵. Uważamy, że cały Konkurs można przeprowadzić w trybie on-line, pod warunkiem użycia odpowiedniego oprogramowania komputerowego.

Będziemy usprawniać prace biblioteczne przy współpracy z Narodowym Uniwersalnym Katalogiem Centralnym (NUKAT) i z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Użytkowników Systemów Ex Libris (*International Users of Ex Libris Group*, z siedzibą w Sienie — IGeLU)⁶.

Zamierzamy zbudować bibliotekę wirtualną w świecie generacji internetowej, tak aby cyfrowe zapisy stworzone w CBS były dostępne z wielu naukowych przeszukiwarek, jak np. Digital Book Index.

Chcielibyśmy także wprowadzić szerszy zakres udostępniania zbiorów elektronicznych i baz on-line wykorzystujących technologie modułów opracowanych ostatnio przez Ex Libris (np. PRIMO). Umożliwiają one równoległe wyszukiwanie w wielu katalogach bibliotecznych pracujących w różnych systemach, elektronicznych bazach danych (prenumerowanych i dostępnych bezpłatnie) oraz czasopismach elektronicznych dostępnych dla danej instytucji, dostar-

⁴ Plan ten jest zgodny ze strategią modernizacji statystyki publicznej. Patrz: *Strategia informatyzacji systemu informacyjnego polskiej statystyki publicznej do roku 2020* (2015), GUS, Warszawa.

⁵ Jopkiewicz A., Peuker Z. (2002), *30 konkursów ze znajomości Małego Rocznika Statystycznego*, CBS, Warszawa.

⁶ CBS współpracuje z NUKAT od 2009 r., od 2004 r. jest członkiem IGeLU.

czając użytkownikom wspólne listy rezultatów i dalsze usługi, z dostępem do pełnych tekstów włącznie.

Celem i najważniejszym wyzwaniem określającym pracę CBS jest budowa społeczeństwa informacyjnego opartego na wiedzy. Aby zamierzenia te stały się faktem, potrzebujemy budżetu, którym dysponowaliśmy w latach 2010 i 2011 (minimum 1,5 mln złotych rocznie, a nie 1,3 mln, jak to ma miejsce obecnie). Rada Statystyki na posiedzeniu 22 lutego 2016 r. poparła te zamierzenia podkreślając, że Biblioteka jest wspólnym, wielkim dobrem statystyki publicznej i najlepszą wizytówką pracy GUS.

Oprac. **dr Bożena Łazowska** — CBS